

DE WAAROM-VRAAG EN DE ROL VAN GOD

Ik ben opgevoed met God die alles maakte. God die alles ziet, ook wat je stiekem doet in het donker.

Als het onweerde dacht ik: God is boos, misschien wel op mij.

Als er iets verkeerd ging, dacht ik: straf van God.

Alles wat er gebeurde bracht ik in verband met God.

We baden altijd voor mooi weer als het regende en dankten God als dat ook gebeurde. Dus eigenlijk zorgde God voor alles wat er gebeurde. Dat betekende omgekeerd dat alles wat er gebeurde ook op de een of andere manier betekenis kreeg in het licht van God. Heel vaak als kind (en later toch ook nog wel...) heb ik positieve gebeurtenissen als beloning en negatieve op de een of andere manier als straf ervaren.

Dus vind ik het eigenlijk heel vanzelfsprekend om als er een ramp gebeurt terecht te komen bij de vraag 'God, waarom...?'

6.1 Inleiding

De waarom-vraag is de meest gestelde vraag in het leven van mensen. Echter ook de moeilijkste om te beantwoorden. Vaak onbevredigend. Niet alleen als je zelf probeert een antwoord te vinden voor wat je overkomt. Maar ook als anderen proberen een antwoord voor jou te bedenken. Daarnaast is het een veelbesproken vraag op catechisaties en in gesprek met niet gelovigen. 'Wie is God en wat doet Hij allemaal?' 'Hoe komt het kwaad in de wereld en waarom staat God toe dat er oorlogen en rampen zijn in de wereld?' Het verschil tussen de eerste en de tweede situatie maakt duidelijk, dat er bij de waarom-vraag dezelfde twee aspecten aanwezig zijn als bij het gesprek over geloofsvragen: aan de ene kant het persoonlijke aspect voortkomend uit een concrete gebeurtenis in het licht van de persoonlijke geloofsbeleving, aan de andere kant het meer afstandelijke begripsmatige aspect passend bij de geloofsleer van de kerk.

Wat voor vraag is de waarom-vraag eigenlijk? Waar komt de vraag vandaan?

Het is een vraag, die vaak ervaren wordt naar aanleiding van een gebeurtenis in het leven waar je geen kant mee uit kunt. Een vraag die dus ook betekenis krijgt vanuit die gebeurtenis.

In die zin is de waarom-vraag een echte levensvraag, vol met de emoties van degene die er op dat moment middenin zit. Er is dus ook nooit *het* goede antwoord op deze vraag te bedenken. Het zal altijd gaan om *mijn* antwoord voor *mijn* leven.

Er is geen vraag, die zo vaak gesteld is.

Er is ook geen vraag waar het zo vaak verkeerd mee is gegaan.

Er is ook geen vraag, die zoveel met het hart van het geloof en het leven te maken heeft.

6.2 De waarom-vraag: het is niet kloppend te krijgen

Er zijn meerder aspecten aan de waarom-vraag.

Waarom gebeurt dit? Waarom moet mij dit overkomen?

Het is een vraag die een samenhang veronderstelt. Niet alleen een samenhang van alles wat er gebeurt op aarde, maar ook van wat er persoonlijk in mijn leven gebeurt. Een vraag naar de begrijpbaarheid van wat er gebeurt. Een vraag naar een verklarend denksysteem voor gebeurtenissen met daarin duidelijkheid over de rol van God in het geheel.

De vraag komt niet op bij dingen die kloppen, maar vooral bij iets dat gebeurt en dat niet lijkt te kloppen. Zowel grote dingen in de wereld, als kleine.

Het kan gaan over oorlogen en aardbevingen.

Het kan gaan over een auto-ongeluk of een ernstige ziekte.

Het kan gaan over een ontslag of een plotseling overlijden.

Het kan gaan over het hebben van een gehandicapt kind.

Het gaat om gebeurtenissen die niet te rijmen vallen met wat we weten van God die van alle mensen houdt.

Een vraag die er dan vaak al heel snel achteraan komt is: 'waaraan heb ik dit verdiend?'

Daarmee wordt niet alleen een samenhang gezocht tussen de gebeurtenis en het handelen van God, maar ook tussen de gebeurtenis en mijn eigen leven. Je bent dan al gauw geneigd om te zoeken naar redenen, waarom juist jou zoiets zou moeten overkomen.

Een reactie om het kloppend te krijgen kan zijn het zoeken naar dingen die je verkeerd hebt gedaan. De ramp wordt dan opgevat als antwoord op ongelof of zonde. Er is altijd wel wat te vinden en daarmee is het altijd mogelijk om een verband te leggen tussen de gebeurtenis en iets in het leven dat niet goed was. Het gevolg is dan dat jij jezelf onder ogen komt als kleine en zondige mens met een zware last. Daarmee komt het leven in het perspectief van de voortdurende afhankelijkheid van de genade van een God die onverwacht kan straffen voor alles wat er verkeerd gaat.

Als er geen 'zonden' aan te wijzen zijn is er altijd nog de mogelijkheid om de gebeurtenis te veralgemeniseren en in verband te brengen met de algehele zondigheid van de wereld. Zo is er de opvatting dat dood en ziekte als straf op de zondeval in het menselijk bestaan terechtgekomen is. Daarmee zijn dus alle negatieve gebeurtenissen te 'verklaren' als straf van God op menselijk gedrag. En dus als bevestiging van Gods almacht en gerechtigheid.

Een kloppend systeem en toch... Het is niet eerlijk: God is toch ook Liefde?

De ervaring van een jonge vrouw, die plotseling overlijdt en een man en drie kinderen achter laat.

De ervaring van een natuurramp, waarbij zonder onderscheid des persoons kinderen en volwassenen omkomen. De ervaring van de oorlog en... Auschwitz.

Het zijn waarom-vragen die niet kloppend te krijgen zijn met bovengenoemde verklaringen. De ervaringen zijn te ingrijpend. De vragen laten niet los, ze gaan te ver...

En daarmee zetten ze een vraagteken bij het hele systeem van het geloof en de rol van God. Indien dit niet klopt, wat dan wel? En als God er wel is waar was Hij dan? Als Hij daar niets aan kan doen, dan betekent dat toch het einde van de almachtige God? Veel mensen kunnen om die reden niet meer in God geloven.

Eigenlijk zou je moeten zeggen: ons denken over God klopt niet meer. Het is niet kloppend te krijgen. Dan zegt het dus meer over het denksysteem dan over God.

Misschien hebben we wel een verkeerd denksysteem.

Misschien moeten we wel zoeken naar andere antwoorden, naar een ander denksysteem, naar een andere (beeldvorming van) God.

De waarom-vraag brengt ons bij de vraag hoe er een relatie gelegd kan worden tussen dat wat er gebeurt in mijn leven en Gods handelen.

Het legt de behoefte bloot dat God een rol speelt bij alles wat er in ons leven gebeurt. Voor sommige mensen gaat dat zover dat ze bereid zijn hun leven lang de zondaarsrol te accepteren in ruil voor een God die Zich tenminste nog met hen bemoeit. Ook al gaat het dwars tegen hun gevoel in. Soms echter werkt ook dat niet. Want als jou narigheid of een ramp overkomt wordt dat niet alleen als zomaar een gebeurtenis in je leven ervaren, maar krijgt dat ook een diepere lading als verstoring in de relatie met God. Als er iets gebeurt waarbij het verhaal van God haaks lijkt te staan op je gevoel en je moet steeds weer tegen je zelf zeggen dat het niet aan God ligt maar aan jezelf, heb je grote kans dat er op het laatst wat met je eigen gevoel gaat gebeuren. Dat het onderdrukt wordt en niet meer mee wil doen. Maar, als het gevoel niet meer werkt, kun je ook niets van God ervaren. Veel mensen hebben dan ook de schokkende ervaring dat God ver weg is en de hemel van koper. Dat durf je dan meestal niet onder ogen te zien ('het kan niet dat God ver

weg is'). Je probeert ook dat weer kloppend te krijgen en voordat je het weet kom je terecht in veel woorden en weinig gevoel. Je kunt boos worden op God, op jezelf, op je opvoeding of op de kerk. Je kunt allerlei handelingen uitvoeren in het teken van boetedoening, maar als het gevoel niet meedoet zal het ook niet werken. Zo kunnen mensen hun geloof soms tijdelijk kwijtraken in de overtuiging dat het alleen maar uit woorden bestaat, maar dat je er als het op aan komt niets aan hebt. Terwijl je eigenlijk zou moeten zeggen: als je gevoel niet mee mag doen, dan is het ook logisch dat je niets van God kunt ervaren. Dan blijven er alleen woorden over en is er geen ruimte voor wat je zelf beleefd hebt en beleeft. Pas als er ruimte komt voor je eigen gevoel en voor je eigen situatie kan er ruimte komen voor de ander en voor nieuwe ervaringen.

Hoe moet je verder met je leven en met het verhaal van God? Op zoek naar hoe alles in elkaar zit, met vallen en opstaan? Dat is een heel proces. Een proces van verwerken, ook van heroriëntatie als het gaat om je gedachten en beelden over God, de wereld en jezelf. Misschien wel anders kijken in de Bijbel, anders kijken naar hoe alles in elkaar zit. Dan voorzichtig weer op pad. Een wankel evenwicht, met hernieuwd vertrouwen en/of andere beelden en verwachtingen van God en van het leven.

Eigenlijk gaat het om dezelfde elementen als die bij het verwerken van een ingrijpende onverwachte gebeurtenis. Daarmee wordt ook duidelijk, dat het effect van een ingrijpende gebeurtenis op jouw beleving van de rol van God minstens zo ingrijpend kan zijn als op de rest van je leven. Het hele geloofsleven is in het geding en daarmee je hele leven en de plaats die je dacht dat het had in een groter geheel.

In dit proces komt ook de betekenis van de begrippen 'geborgenheid' en 'eigen waarde' weer terug.

6.3 De waarom-vraag als persoonlijke vraag

Op de een of andere manier komt de waarom-vraag altijd weer bij jezelf uit.

Wat zit er allemaal in die vraag?

Een schreeuw: wat overkomt mij? Wanhoop. Ik kan geen kant uit. Tegen wie moet ik schreeuwen? Een adres voor mijn gevoel van onmacht. Het hele gevoel van: 'alles is weg'. Toch heel gericht willen praten met iemand waarvan ik dacht dat hij te vertrouwen was en op grond waarvan ik vertrouwen had in mijn situatie.

De waarom-vraag als het zoeken naar een adres (en dus een persoon) waar ik mijn gevoel kwijt kan over het ingrijpend zijn van wat ik beleefd heb.

De waarom-vraag ook als signaal: mijn systeem klopt niet meer. Niet alleen voor mijn geloof, maar ook voor mijn leven.

Ik weet het niet meer... ik zie het niet meer...

6.4 De waarom-vraag en de Bijbel

In grote lijnen laat de Bijbel ook een samenhang zien tussen gebeurtenissen en de wil van God. Maar dan wel achteraf ingevuld. De gebeurtenissen krijgen in het licht van God hun betekenis. Het gevolg is dan het vertrouwen dat God meegaat onderweg. En dat men ook een beeld heeft van wat men van God mag verwachten. Dan lijkt het erop alsof dat ook de zekerheden oplevert voor alles wat er gaat gebeuren. Toch blijkt, als je dichter bij het verhaal komt dat er wat met het beeld gebeurt. Elke keer als er ergens iets van een ontmoeting met God ervaren wordt, schrikken mensen en worden ze bang. Er moet steeds weer gezegd worden: "wees niet bevreesd". Dat betekent, dat de ervaring altijd anders is dan mensen dat gedacht hebben of daarop zijn voorbereid. God is altijd anders dan mensen zich dat voorstellen. Niet voor niets is een van de geboden dat er geen beeld van God gemaakt mag worden. Het staat een echte ontmoeting met God in de weg. Het beeld wordt kapot gemaakt elke keer als God van dichtbij ervaren wordt. In die zin past dat heel goed bij onze ervaring van gebeurtenissen die niet te rijmen zijn met ons beeld van God. Het beeld van God wordt verstoord. Hij is altijd anders dan mensen zich Hem verbeelden.

Maar, dat is niet alles wat er te zeggen valt over de ervaringen van God in de Bijbelverhalen. Hij is wel anders dan mensen verwachten, maar toch wordt tegelijkertijd in die situatie wel Gods nabijheid ervaren. Het gevolg van de ervaring is altijd een bevestiging dat God naar mensen omziet. Daarmee wordt het vertrouwen ('God gaat mee') gesterkt om weer op pad te gaan. Later

krijgt de gebeurtenis in het omzien betekenis in het grote verhaal van God. En levert het natuurlijk ook weer een nieuw beeld op van God dat later weer moet worden bijgesteld in vallen en opstaan. Het gaat fout, als er geconstrueerd en gerationaliseerd wordt over God. In de zin van: als God dit gedaan heeft, zal Hij ook dat doen. God als duveltje uit een doos. Als wonderautomaat.

In de waarom-vraag worden we elke keer weer herinnerd aan de beperking van het menselijke systeem. Aan de onvolkomenheid van alle beelden over God. Vooral die van 'Almacht', 'Allesomvattende Liefde' en 'Voorzienigheid'. Beelden die we graag gebruikt zouden zien voor onze eigen doelen.

Aan de ander kant is de waarom-vraag een schreeuw om nabijheid en contact met God, met iemand die luistert en die naar mij omziet.

Tot slot zou de waarom-vraag een uitnodiging kunnen zijn om te praten over onze ervaringen en beelden van God. Misschien is Hij wel anders. Niet de antwoordende en de regelende God. Maar een God die dichtbij wil zijn, die meegaat en mee zoekt naar een begaanbare weg. En vertrouwen wil geven voor een perspectief.

Het zoeken naar een beeld, waarin je eigen leven betekenis krijgt in het licht van God.

Ruimte voor eigen invulling, met de daarbij behorende betrekkelijkheid. Het kan ook anders.

God niet construeren maar zoeken... met een open hart

6.5 Waarom en waartoe

We zeggen wel eens: het gaat niet om 'Waarom', maar om 'Waarvoor'. Een vraag naar actief meedenken over en mee zoeken naar de betekenis en de zin voor het leven.

Maar dan hebben we nog geen onderscheid gemaakt tussen 'waarom' als uiting van gevoel van onmacht met als achtergrond de wanhoop na een 'ramp'-ervaring en 'waarom' als vraag van bezinning, zoeken naar zingeving en nieuwe verwachtingen.

Aan het zoeken kom je pas toe, als je eerst ruimte hebt gekregen voor het gevoel. Zonder voorwaarden vooraf, bijvoorbeeld in de vorm van 'zo mag je niet over God denken'. Bij het beeld van Vader past, dat je met heel je hebben en houden bij Hem terecht kunt. Dus ook met alles wat je voelt. Ook met je boosheid en verwijten. Het zou best kunnen zijn dat God minder moeite heeft met een vloek, die recht uit het hart komt dan dat de kerk dat heeft. Het is de ruimte voor jezelf. Een ruimte die (ook in het geloof) aan ieder mens gegeven wordt. Ruimte om te kijken naar wie je bent en waar je bent.

Acceptatie, verwerken begint bij het onder ogen zien van de feiten. Bij jezelf zoals je bent, inclusief al je gevoelens. Het uiten van gevoelens zou je kunnen beschouwen als een signaal voor wat er allemaal meedoet in het proces. Het gaat daarbij niet om het weergeven van opvattingen en overtuigingen. Het laat veeleer de behoefte zien aan een basis, grond onder de voeten, dak boven je hoofd en iemand met wie je echt over de dingen kunt praten.

Na die ruimte kan de waarom-vraag opnieuw gesteld worden, maar dan als vraag van jezelf. Als heroriëntering. Als een zoeken naar zicht en zin om verder te kunnen gaan.

Als die vraag te vroeg gesteld wordt gaat het verkeerd. Het veronderstelt al dat er een doel en bedoeling is. Dat staat het uiten van het gevoel in de weg. Dan weet je nog niet van een bedoeling. Dan is er eerst chaos en moet je misschien wel opnieuw beginnen. Maar daar kom je pas achter als je echt niet verder kunt.

De waarom-vraag is heel wezenlijk. Niet om God zelf aan de kaak te stellen, wel om ons denksysteem en onze beeld van God in twijfel te trekken. Op zoek naar houvast, op zoek naar erkenning, op zoek naar gesprek en perspectief.

Piet Brongers, uit: 'Wie kan in mijn schoenen staan'